LAUSUNTO
HE 174/2024 vp
21.11.2024

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

LAUSUNTO LUONNOKSESTA HALLITUKSEN ESITYKSEKSI EDUSKUNNALLE LAIKSI SAIRAUSVAKUUTUSLAIN 2 JA 3 LUVUN MUUTTAMISESTA

Väestöliitto kiittää mahdollisuudesta lausua asiasta.

Esityksen keskeinen sisältö, tausta ja vaikutukset

Sairausvakuutuksen yksityisen hoidon ja tutkimuksen korvauksiin lisättäisiin oikeus korvaukseen hedelmöityshoidoista. Sairausvakuutuksen korvausten perusperiaatteiden mukaisesti hedelmöityshoitojen korvaus koskisi hoitoja saavan henkilön sairaudesta johtuvia hoitoja. Muusta kuin sairaudesta johtuvista syistä annettavaa hedelmöityshoitoa ei korvattaisi. Sukusolujen luovuttajien kustannuksia ei korvattaisi, koska kyse ei ole luovuttajan sairaudesta.

Tavoitteena on lisätä hedelmöityshoitoja sairautensa perusteella tarvitsevien mahdollisuuksia hakeutua hoitoihin yksityiselle sektorille ja edistää syntyvyyttä.

Esitys hedelmöityshoitojen korvattavuudesta vaikuttaisi esityksen mukaan myönteisesti niiden henkilöiden ja pariskuntien taloudelliseen tilanteeseen, jotka hakeutuvat hoitoihin yksityiselle sektorille.

Hedelmöityshoitojen korvattavuuden palauttamisen arvioidaan esityksessä lisäävän hedelmöityshoitoon liittyviä käyntejä yksityisillä palveluntuottajilla. Osa lisääntyvistä käynneistä voi olla seurausta henkilöiden siirtymisestä julkisen terveydenhuollon jonoista yksityisille palveluntuottajille. Ehdotettu muutos voisi tällä tavoin keventää hyvinvointialueisiin kohdistuvaa taakkaa vähäisissä määrin.

Esityksellä ei olisi vaikutusta siihen, että sairausvakuutuksesta voidaan nykyisin korvata vain sairauteen perustuvia hedelmöityshoidon kustannuksia. Sairausperusteiseen ja muusta syystä johtuvaan lapsettomuuteen jaottelu ei aina ole yksiselitteistä. Sairauden määrittely on lääketieteellinen kysymys, joka selvitetään hedelmöityshoitoa edeltävän lääketieteellisen tutkimuksen yhteydessä. Jos tutkimustuloksena on, ettei lapsettomuuden taustalta löydy varsinaista sairautta,

vaan syynä on esimerkiksi ikääntymiseen liittyvä munasolujen määrän väheneminen, ei kyse ole sairaudesta, vaan muusta syystä johtuvasta lapsettomuudesta.

Korvattavuuden rajaaminen sairausperusteeseen jättää korvausten ulkopuolelle samaa sukupuolta olevat pariskunnat ja itselliset naiset siltä osin, kuin lapsettomuuden syyksi ei ole osoitettavissa sairautta.

Esityksen valmisteluun ja toimeenpanon vaatimiin muutoksiin käytettävissä ollut aika on asettanut rajoitteita sille, minkälaisia lainsäädännöllisiä muutoksia on ollut mahdollista valmistella. Isoja rakenteellisia uudistuksia ei ole ollut mahdollista tässä aikataulussa tehdä, mutta niitä sivuttiin valmistelun aikana mahdollista jatkokehittämistä ajatellen. Esimerkiksi yksityisen sairaanhoidon korvausten laajentaminen muihin kuin sairausperusteisiin hedelmöityshoitoihin edellyttäisi laajempaa valmistelua.

Kaikilla ei jatkossakaan ole taloudellisia mahdollisuuksia hakeutua hedelmöityshoitoihin yksityiselle sektorille, jolloin yhdenvertaisuuden toteutuminen hedelmöityshoitojen saamisessa painottuu julkisen terveydenhuollon kykyyn tuottaa tarpeelliset palvelut niitä tarvitseville. Myös asuinpaikka vaikuttaa siihen, missä määrin yksityisiä palveluita on tarjolla.

Väestöliiton kannanotot

Väestöliitto kannattaa sitä, että sairausvakuutuskorvauksiin käytettävissä olevia varoja suunnataan hedelmöityshoitojen korvausten palauttamiseen. Tämä on myönteinen signaali ihmisten omien lapsitoiveiden tukemisessa. Asia tulee samalla nähdä laajemmassa yhteydessä osana 1) ihmisten itsemääräämisoikeudelle ja yhdenvertaisuudelle perustuvaa väestöpolitiikkaa ja 2) osana sosiaali- ja terveydenhuollon pitkäjänteistä kehittämistä.

1. **Väestöpoliittinen näkökulma**

Valtaosa suomalaisista toivoo kahta tai kolmea lasta (ks. 20 ehdotusta lapsitoiveiden tukemiseksi: Selvitys syntyvyyden laskusta Suomessa, Rotkirch, Anna (2024-10-10), Valtioneuvoston julkaisuja 2024:46).

Esityksessä painotetaan väestöpoliittista tavoitetta edistää syntyvyyttä. Samalla esitys on rajattu osittaisuudistukseksi siten, että sairausvakuutuslakiin ei tehdä laajempia, perusteellista valmistelua edellyttäviä muutoksia. Korvattavuuden rajaaminen sairausperusteeseen jättää korvausten ulkopuolelle samaa sukupuolta olevat pariskunnat ja itselliset naiset siltä osin, kuin lapsettomuuden syyksi ei ole osoitettavissa sairautta.

Tämän ajan väestöpolitiikan tulee rakentua ihmisten itsemääräämisoikeudelle, yhdenvertaisuudelle ja syrjimättömyydelle. **Väestöliitto pitää tärkeänä, että ihmisten lapsitoiveiden toteutumista tuettaisiin siten, että niin itselliset naisille kuin naisparit saisivat sairausperusteesta riippumatta oikeuden sairausvakuutuskorvauksiin hedelmöityshoidoista. Tätä koskeva jatkoselvitys tulisi aloittaa.** Hedelmöityshoitojen sairausperusteesta luopuminen korjaisi yhden epätasa-arvoisen tilanteen ihmisten lapsitoiveiden tukemisessa, parantaisi erilaisten perheiden ja elämäntilanteiden yhdenvertaista kohtelua ja vahvistaisi viestiä siitä, että jokainen syntyvä lapsi on tervetullut.

Väestöliitto on aiemmin, yhteistyössä usean jäsenjärjestönsä kanssa, valmistellut kannanoton sijaissynnytyksistä (lausunto sijaissynnytyksistä 21.09.2021). Se sisältää aiottujen vanhempien, sijaissynnyttäjän ja lapsen edun huomioivan hahmotelman siitä, miten Suomessa voitaisiin mahdollistaa ei-kaupallinen sijaissynnytys. **Ei-kaupallisen sijaissynnytyksen lainsäädäntö täydentäisi säännellyllä tavalla nykyisiä mahdollisuuksia lapsitoiveiden toteutumiseen.**

Osana väestöpoliittisten toimien kokonaisuutta Väestöliitto kiirehtii myös hedelmällisyystietoisuuden ja hedelmällisyysneuvonnan ja -ohjauksen nykyistä selkeämpää sisällyttämistä osaksi koulujen kokonaisvaltaista seksuaalikasvatusta ja sosiaali- ja terveydenhuollon seksuaali- ja lisääntymisterveystyötä. Neuvola-asetukseen sisällytettiin jo 2022 tätä tarkoittavat säännökset seksuaali- ja lisääntymisterveysneuvonnasta (Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta 388/2011, 18 §). Eri toimijoiden vastuulla olevien osavastuiden yhteensovittamiseksi ja toimenpanemiseksi koko maassa **tarvitaan selkeää lisääntymisterveyden ja synnytysten alan koordinaatiota Suomessa.**

Sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämissuunta

Väestöliitto painottaa sitä, että hyvinvointialueiden vastuulla olevia julkisia palveluja tulee asteittain vahvistaa niin, että ne ovat yhdenvertaisesti palveluja tarvitsevien saatavilla ja saavutettavia asuinpaikasta, varallisuudesta ja muista vastaavista seikoista riippumatta. **Erityisesti tulee parantaa palvelutarvetta vähentävää hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä.** Hedelmällisyystietoisuuden ja hedelmällisyysneuvonta ovat osa tätä ennakoivan neuvonnan ja tuen vahvistamista ja ne tukisivat lastensaannin aikaistumista.

Nykytilanteessa yksityisiä palveluja edelleen tarvitaan täydentämään julkista sektoria myös muutoin kuin työterveyshuollon osalta. **Uudistamisen pääsuuntana tulisi kuitenkin olla käytettävissä olevien voimavarojen kohdentaminen julkiseen sosiaali- ja terveydenhuoltoon ja sen maksujen hillintään ja alentamiseen yksityisen palvelutuotannon suorien asiakkuuksien tukemisen sijasta.**

Nyt käsittelyssä olevan esityksen perusteluissakin tuodaan esiin, että korvaukset eivät auta kaikkein pienituloisimpia. Näin ollen sosioekonomiset erot heijastuvat jatkossakin mahdollisuuksiin käyttää yhteiskunnan osin rahoittamia palveluja. **Vaihtoehtona yksityisen sektorin voimavarojen hyödyntämiseen voisivat olla ostopalvelut ja omavastuuosuudeltaan kohtuulliseksi määritelty palveluseteli.**

Väestöliitto ry
Eija Koivuranta